

**Aktivismens strategiske prioriteringer:
Review-essay om *Danish Foreign Policy
Yearbook 2012***

Med årets udgave af *Danish Foreign Policy Yearbook 2012* byder DIIS endnu en gang ind med det vægtigste tilbagevendende forum for evaluering af dansk udenrigspolitik – for diskussion af hvordan det går med at sikre og udvikle Danmarks rolle i verden. Det er i sig selv positivt, fordi det er vigtigt, at udenrigspolitikken bliver analyseret og kvalitetskontrolleret. Det er for det første vigtigt af hensyn til evalueringen af den førte politiks absolutte og relative omkostningseffektivitet. En løbende evaluering af både den overordnede logik og ambitionsniveau såvel som af underliggende indsatser og initiativer er særligt nødvendig når dansk udenrigspolitik hviler på et aktivistisk grundlag, som tilsiger, at Danmark bør være proaktiv snarere end reaktiv, gøre mere end det absolut minimalt nødvendige, ikke blot tilpasse sig, men arbejde for en særlig dagsorden. Disse rationaler og deres konkrete tilhørende initiativer bør efterprøves med jævne mellemrum – også, og for det andet, af hensyn til den demokratiske legitimitet som følger af en offentligt gennemsigtig diskussion af mål, midler, rationaler og resultater, hvad enten denne tager form i akademiske sammenhænge, i offentligheden eller i Folketinget.

Årbogen er en institution i dansk udenrigspolitik. Den har både en rolle som evalueringsforum (samtale mellem og til særligt vidende) og som forankring af denne særlige form for politik i det omkringliggende samfund (formidling af denne samtale til særligt interesserede). Fordi årbogen udkommer på engelsk, er den samtidig en stemme i den internationale diplomatiske, politiske og akademiske debat om Danmark og Danmarks rolle i verden. Årbogen er den eneste skriftserie, som konsekvent beskæftiger sig med dansk udenrigspolitik. Takket være en række centrale bidrag gennem

tiden er dens tidligere udgaver uomgængelige referencepunkter. Det betyder, at forventningerne til, hvad årbogen kan og bør levere i form af en platform for evaluering af dansk udenrigspolitik, nødvendigvis må være høje.

Overordnet set lever denne udgave af årbogen op til disse krav. 2012-udgaven følger de tidligere udgavers format. Den består derfor af en officiel beskrivelse af dansk udenrigspolitik i året, der gik, ved Udenrigsministeriets direktør, af en række essays forfattet af akademikere, en samling af relevante nye dokumenter, herunder officielle taler fra dansk udenrigspolitik, og endelig en samling data, herunder meningsmålinger, også fra det forgangne år. De akademiske essays har et format, der afspejler den politiknære årbogs interesser ved ikke at være unødigt teoretisk orienterede, selvom analyserne ofte er mere eller mindre eksplicit teoretisk informerede. Herover bidrager flere af dem eksplicit til igangværende debatter om dansk udenrigspolitisk prioritering. Essayene er af høj kvalitet, i væsentlig grad relevante og afspejler i det hele taget det stærke danske universitetsmiljø indenfor international politik.

I det første af disse skriver franske Matthieu Chillaud om Danmarks og Frankrigs ambivalens i forhold til euro-atlantisk sikkerheds- og alliancepolitik fra den kolde krig og frem til i dag, og peger på både udviklinger og geopolitiske grundtræk. Rasmus Alenius Boserup fortæller i sit kapitel historien om det danske demokratifremmeinitiativ i det større Mellemøsten før og efter det arabiske forår og identificerer derved langsigtede erfaringer for denne form for politik. Peter Viggo Jakobsen og Karsten Møller argumenterer i deres bidrag for, at den danske indsats i Libyen var et eksempel på en særlig dansk tilgang til brug af militære midler, og sætter i den forbindelse indsatsen og dens styringsmæssige, strategiske og politiske træk ind i den større ramme, der udgøres af spørgsmålet om brug af militær magt som led i aktivismen. Mar-

lene Wind fortæller historien om, hvordan den indenrigspolitiske beslutning om grænsebommene og fornyet toldkontrol i forbindelse med et forlig mellem VK-regeringen og Dansk Folkeparti pludselig blev til en diplomatisk krise i EU-regi under indtryk af en irriteret nabo mod syd. Endelig stiller og besvarer Jens Ringsmose og Anders Henriksen det følsomme og vigtige spørgsmål om, hvad Danmark fik ud af den aktivistisk begrundede tilnærmelse til USA, særligt siden 11. september 2001.

Som det eneste af bidragene er Chillauds artikel ikke fokuseret på dansk udenrigspolitik alene, men på den komparative analyse af det danske henholdsvis franske forhold til sikkerhedspolitiske institutioner i vesten. Argumentet er, at begge lande over tid har udvist en særlig tvetydighed i forhold til sikkerhedspolitisk samarbejde. Under den Kolde Krig gjorde begge lande det over for NATO, sidenhen har begge tilnærmet sig NATO: Frankrig delvist og Danmark helhjetet. Men i forhold til EU's ambition om at blive en strategisk aktør står de to lande langt fra hinanden: "For at sige det lige ud er Danmark 'minimalist' og ønsker en stærk amerikansk tilstedeværelse i Europa, hovedsageligt for at forebygge et fransk-tysk overherredømme, hvorimod Frankrig – der er positivt indstillet overfor en supranational FUSP, som begrænser, hvis ikke udelukker USA fra en rolle i europæiske sikkerhedsarrangementer – er mere 'maksimalistisk'" (p. 66 – oversat af forfatteren). Artiklens geopolitiske grundobservation er altså, at fornyet national tilnærmelse til internationalt samarbejde vil ske efter forskellige principper, som er affødt af de to landes relative størrelse i Europa.

De geopolitiske grundvilkår er med andre ord ikke noget, man kan tale væk som udgangspunkt for dansk udenrigspolitik. Det betyder blandt andet, at en eventuel ophævelse af forsvarsforbeholdet bliver mest meningsfuld for Danmark, hvis et pragmatisk arbejdsforhold

er blevet etableret mellem NATO og EU. Et Europa uden tydelig amerikansk forankring er ikke i dansk interesse. Små lande følger sig mere udsatte over for store lande, der er tæt på end langt væk. Et EU-forsvarspolitisk samarbejde kan være et udmærket supplement til NATO, men det kan fra et dansk synspunkt aldrig erstatte NATO-medlemskabet. Sammenligningen med Frankrig viser også, at dansk udenrigspolitik betinges af en række ydre og langvarige faktorer, som gør, at det faktisk er muligt at eksplicitere overordnede retningslinjer for dansk udenrigspolitik på højeste niveau – for, hvad man kan kalde dansk *grand strategy*. Derved understreges også et grundvilkår, der gør udenrigspolitikken særlig, nemlig, at den ikke er en simpel ydre repræsentation af indre forhold, der kan finde sted efter forgodtbefindende, men at man må anskue dansk udenrigspolitikens muligheder i en international kontekst, som et spørgsmål om relative forskelle og iskolde interesser.

De fire øvrige artikler tematiserer hver især denne indre/ydre dynamik på forskellige måder ved at diskutere eksempler på, hvordan dansk udenrigspolitik i praksis er blevet udviklet under hensyn til eller påvirket af indenrigspolitiske forhold (tæl til 90-politik) eller mere strategisk-politiske hensyn (statsmandspolitik). I artiklen om demokratifremmeinitiativet illustreres det ved forholdet mellem den varierende hjemmepolitiske interesse for en planlagt langsigtet indsats og de pludselige udviklinger i form af de arabiske forår. Boserup tilføjer en tredje dimension udover de politiske prioriteringer og den embedsmandsrelaterede faglighed som afgørende elementer, nemlig den – begrænsede – videnskabelige viden om, hvordan man succesfuldt kan lave demokratifremme. Den virkelige politik er således ofte famlende, tentativ og kan miste modet, selvom intentionerne måske var rigtige fra begyndelsen.

I historien om Schengen-balladen er det indenrigspolitikken, der lidt uforsigtigt skvul-

per over i udenrigspolitikken og får utilsigtede konsekvenser. Episoden illustrerer flere basale betingelser for dansk udenrigspolitik. Danmarks udenrigspolitik er i sin europæiske form for længst holdt op med at være ren ekstern politik, ren *high politics*. I Europa er grænserne mellem indenrigs- og udenrigspolitik i vidt omfang udviskede. Samtidig er aktivismens investering i hårde sikkerhedspolitiske sammenhænge særligt i forhold til Storbritannien og USA ikke noget, der umiddelbart giver afkast, som kan spenderes i den daglige given og tagen, som EU-politikken består i, og hvor indrømmelser på ét niveau kan give bonus på et andet. EU-rammen og NATO-rammen er supplerende fora for dansk udenrigspolitik. Men måske har sikkerhedspolitikens dominerende rolle de sidste 10 år betydet, at for lidt af den overordnede opmærksomhed har rettet sig mod det europæiske samarbejde, hvor der sker flere ting med konkret betydning for dansk indenrigspolitik – for indretningen af den offentlige sektor såvel som for erhvervslivets vilkår – end der gør i det transatlantiske forhold?

Grænseboms-episoden antyder dermed også nogle begrænsninger ved aktivismens grundlæggende antagelser. Ved at gøre noget aktivt, noget mere end blot tilpasningspolitik vinder vi noget på tre områder, foreslår Jens Ring-smose og Anders Henriksen: bedre omdømme, bedre adgang til beslutningstagere og endelig konkrete gevinster. Disse tre områder er samtidig trappetrin, hvor de første er en forudsætning for de næste. Og Danmark har bestemt fået klare gevinster på de to første og måske endda det sidste af disse trin i forholdet til USA, viser kapitlet. Men velvilje, der er sparet op på én konto, kan ikke (altid) flyttes over til en anden. Schengen-problematikken understreger derfor Europa-politikens og Tysklands centrale rolle i Danmarks samlede udenrigspolitik. Den principielle udfordring afledt af Schengen-krise-styringen handler ikke kun om, at indenrigspolitik med en udenrigspolitisk dimension kan blive

til en udenrigspolitisk krise. For i situationen ville den velvilje som var blevet oparbejdet i forhold til USA være rar at have haft indenfor EU-kredsløbet. Men velviljekapital opfører sig tilsyneladende som svært omsættelige *bonusmiles* fra et flyselskab: de kan dårligt eller slet ikke veksles til andre flyselskabsalliancer. Hertil kommer, at sådanne *bonusmiles* har en udløbsdato. Omsat til den danske virkelighed tyder noget på, at vi bør sørge for at anvende vores *velviljemiles* til konkrete gevinster, inden de udenlandske regeringer skifter og værdien forsvinder. Men det kræver et klart kompas.

For hvordan kan vi vide, hvad og hvornår der bør trækkes på den opsparede velvilje? Det giver kapitlerne lidt forskellige bud på. På den ene side viser Boserups og Winds kapitler, at der er behov for god og indimellem bedre rådgivning og mere viden – fra embedsmændene til politikerne, fra forskerne og til embedsmændene. På den anden side står to typer af argumenter over for hinanden i Ring-smose og Henriksens kapitel om aktivismen og Peter Viggo Jakobsen og Karsten Møllers om den danske tilgang til krig. På den ene side fremhæver de første, hvordan forskellige kilder over for dem fremdrog idéen om en styrket koordination af den helt overordnede, strategiske udenrigspolitik, for eksempel i form af en egentlig national sikkerhedsrådgiver under Statsministeriet. Denne form for anbefaling vedrørende mere rådgivning, mere tværgående analyser og koordination med henblik på en løbende kvalitetskontrol og overordnet politisk beslutningstagning er der grund til at tage alvorligt. Som argumenteret andetsteds er Danmark gået fra at føre tilpasningspolitik i de eksterne forhold til at være aktivistisk uden at reformere og dimensionere de underliggende processer og institutioner tilsvarende (Breitenbach, 2008). Heroverfor står argumentet i Jakobsens og Møllers artikel, som påpeger, at en ikke nedskrevet strategi kan være en fuldgod erstatning for et egentligt strategidokument. Som

forfatterne bemærker, var Libyen-strategien mere en mekanisme for indenrigspolitisk enighed end et styringsinstrument for strategiske og operative beslutningstagere. Den observation gælder nok for brugen af strategiske dokumenter i denne sammenhæng i Danmark i det hele taget.

Men det betyder faktisk noget at skrive tingene ned, at principper, mål og midler er samlet i et enkelt dokument – såvel for mulighederne for demokratisk legitimitet som for indholdsmæssig kvalitetskontrol. *Muddling through* er på mange måder en både fleksibel og pragmatisk tilgang som givet er passende for små stater som Danmark under normale omstændigheder. Men som pointen omkring europapolitikens relative rolle i dansk udenrigspolitik sammenlignet med det transatlantiske forhold viser, så må der være et sted, hvor de overordnede principper og målsætninger gøres op, holdes op mod hinanden og prioriteres. Dansk deltagelse i militære operationer i NATO-regi vil eksempelvis næppe give særlige forhandlingsmuligheder i forhold til EU's landbrugspolitik. De to cirkler er kun delvist overlappende – og det kan man kun se, hvis man taler eksplicit om det hele samtidig, ét sted. Det kunne eksempelvis være en institutionaliseret – det vil sige gentagen – proces omkring udviklingen af en dansk sikkerhedsstrategi, som giver et eksplicit bud på den danske *grand strategy*.

Det forhold understreges faktisk også meget fint i Jakobsens og Møllers kapitel. Deres analyse er bemærkelsesværdig, fordi det for første gang er lykkedes at beskrive – rekonstruere – den operative filosofi bag den danske brug af militære midler, siden de store operationer begyndte for snart 10 år siden. Forfatterne benytter det amerikanske begreb *way of war*, som kan oversættes til krigstilgang. Oversættelsen er ikke uden betydning, fordi forfatterne ønsker at løfte krigstilgangen op til noget højere, til en overordnet strategi for Danmarks langsigtede handling i verdens-

politikken. Det kan den militære indsats, dens kvaliteter ufortalt, imidlertid ikke holde til. Selvom forfatterne mener, at der er tale om en 'grand strategy', så er der først og fremmest tale om et politisk rationale for, hvordan det militære instrument skal bruges, altså en filosofi for operationerne.

Forfatterne beskriver, hvordan dette politiske rationale består af fem elementer: At danske styrker kæmper for at støtte sine store allierede og bevise Danmarks relevans (vi er med for at gøre en forskel, ikke for at gøre en afgørende forskel), at danske styrker kæmper for at styrke det internationale samfund, at danske styrker indsættes med udgangspunkt i en bred parlamentarisk opbakning, at dansk militær indsats altid skal være en del af et større, samtænkt civilt og militært bidrag, og endelig, at danske styrker må kæmpe på en måde, der er i overensstemmelse med international ret og konventioner. Som det tydeligt fremgår og som forfatterne også påpeger, så har det knebet med at se alle fem punkter opfyldt i forhold til operationerne i Irak og Afghanistan. Selvom de fem punkter virker noget mere opfyldte i forhold til artiklens empiriske eksempel med Libyen, så fremstår de indtil videre mere som en hensigtserklæring end som en realiseret operativ filosofi særligt virker den samtænkte del af indsatsen i Libyen som en symbolsk eftertanke snarere end som et betydeligt satsningspunkt, når man ser på udgiftsfordelingen. Det viser sig dermed, at denne centrale del af aktivismen ikke har nogen særligt veldefineret kerne – at rationalerne er udviklet undervejs og kun er nået halvt i mål.

Kun igennem en eksplicit debat om mål og midler på alle niveauer af den faktiske udenrigspolitik – fra *grand strategy* nedefter – kan vi erkende, hvad der hører til hvor, hvilke elementer der bidrager til hvad, og med hvilke resultater og omkostninger. Kun med en eksplicit debat om mål og midler kan vi kvalitetskontrollere aktivismen.

Samlet set tager essayene i forskellig grad og på forskellige måder livtag med dynamikker, principper og initiativer indenfor dansk udenrigspolitik. Årbogens artikler er gode bidrag til debatten om mål, midler og effektivitet i dansk udenrigspolitik. Men denne udgave af årbogen understreger også samtidig, at denne debat både kan og bør styrkes yderligere. Det ses tydeligt i forskellen mellem den officielle historieskrivning i Udenrigsministeriets kapitel og den mere eksplicite argumentationsform i de andre bidrag. Forskellen mellem det implicite og det eksplicite er det videnskabelige arguments kendetegn og fordel. Det er videnskabens opgave at bringe ting frem i lyset, hvor det er embedsmandens opgave at glatte ud og indimellem sætte i skygge. Man kan ikke forvente, at direktørens kapitel fremhæver dilemmaer, uudnyttede muligheder, logikker bag ændrede dispositioner og så videre. Det må særligt være en opgave for de akademiske essays. Det vil derfor være en styrke for de kommende års udgaver, hvis forfatterne kunne blive bedt om eksplicit at forholde sig til deres emner såvel specifikt som i forhold til aktivismen i almindelighed. De fleste emner inden for nutidens danske udenrigspolitik kan med fordel ansues som *case studies* på aktivismen, dens principper og dynamikker som sådan. Årbogen er en central institution i dansk udenrigspolitik. Særligt fordi Danmark fører aktivistisk politik, fortjener vi en publikation, som strengest muligt forholder sig til både specifikke empiriske og overordnede strategiske emner, så vi kan få en god debat om dansk udenrigspolitikens strategiske prioriteringer.

Henrik Ø. Breitenbauch, seniorforsker,
Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet,
hob@ifs.ku.dk

Referencer

Breitenbauch, Henrik (2008), 'Kompas og kontrakt. For en dansk sikkerhedsstrategi', Dansk Institut for Militære Studier, DIMS rapport maj, [http://cms.polsci.ku.dk/pdf/kompas_og_kontrakt.pdf].

Review-essay:

Grundtvig som politisk tænker

Ove Korsgaard (2012)

N. F. S. Grundtvig. Statskundskabens klassikere,

Jurist- og Økonomforbundets Forlag,
114 sider, 200 kr.

Er det rimeligt at skildre Grundtvig som en politisk teoretiker, værdig til at blive optaget i serien af statskundskabens klassikere? Det er klart at han havde en stor, ja afgørende betydning for den danske nation der kom ud af 1800-tallets voldsomme omvæltninger. Det er ligeledes givet at han stadig refereres til af et stort antal danske politikere, især midaldrende, fra højre såvel som venstre side af det politiske spektrum. Men politisk tænker? Traditionelt har man ikke lagt vægt på den side af hans aktivitet. Men det skyldes at det især er Grundtvigs betydning som teolog og skoletænder der har stået i centrum for behandlingerne, samtidig med at det overvejende er kirkehistorikere der har skrevet om ham. Og de har af gode af gode grunde især beskæftiget sig med hans teologi og opgør med den etablerede kirke. Litterater har også beskæftiget sig med hans enorme forfatterskab, men især ud fra en æstetisk og historiefortællings synsvinkel. Historikere har selvfølgelig ikke ignoreret Grundtvig, men har især analyseret hans betydning for den eller de bevægelser man sammenfatter under overskriften "grundtvigianismen". Til tider ligefrem generaliseret som en kollektiv mentalitet der karakteriserer dansk politisk kultur. Det sidste har især været min egen vinkel på

Grundtvig. Desuden har jeg på afstand fulgt nogle af de oftest mislykkede forsøg på at oversætte Grundtvig til andre europæiske sprog. Det har sjældent givet god mening, slet ikke fransk, men ikke engang tysk selv om dette sprog er så tæt på dansk at begreber kan oversættes direkte. Man får nemt det indtryk at den "hjertets tale" som Grundtvig gjorde sig til talsmand for ikke giver mening på andre sprog – og derfor næppe heller på dansk uden for de allerede troendes kreds. Derfor er det med stor spænding at jeg har kastet mig over Ove Korsgaards forsøg på at gøre Grundtvig forståelig for politologer.

Det gør han godt. Kort og fyndigt, uden at forfalde til alt for lange citater, bortset fra de udvalgte tekster der udgør sidste tredjedel af bogen og fungerer som dokumentation. I indledningen stiller Ove Korsgaard, der selv har dybe rødder i den grundtvigianske højskoleverden, spørgsmålet om hvorfor Grundtvig aldrig nævnes i dansk statskundskabsliteratur, når han nu har spillet så stor en politisk rolle, i fortiden såvel som i dag. Og besvarer det selv med den udfordrende tese, at det skyldes at statskundskab, i modsætning til politik – selv om mange politikere dog er uddannet i statskundskab – er "en embedsmandsuddannelse der ikke beskæftiger sig med normative og læringsteoretiske problemstillinger" (s. 12). Der er ikke grund til at undre sig over fraværet af Grundtvig i dagens angloamerikansk dominerede pensum. Men at Grundtvig ikke blev nævnt i juristen Poul Meyers introduktion til faget fra 1959 eller i historikeren Erik Rasmussens autoritative *Komparativ politik* i to bind fra 1968-69 og bogen *Lighedsbegreber* fra 1981 må undre. Den mest nærliggende årsag er at de to grundlæggere af statskundskab som fag i Danmark havde travlt med at gøre den nye disciplin samfundsvidenskabeligt acceptabelt og derfor ikke ville besmudse den med Grundtvigs rablende tungetale. Eller i det hele taget med referencer til en særlig dansk politisk tradition.

Efter Korsgaards indsats med at skabe systematisk sammenhæng i Grundtvigs tilsyneladende stærkt skiftende meninger må man konkludere at det var en fejl. Også selv om de delte blindheden med fagets første professor i international politik, Erling Bjøl. Denne sidste koketterer ligefrem med at han måtte flytte til Frankrig, fordi han ikke kunne holde ud at opholde sig i Grundtvigs fædreland. Her deler grundlæggerne af statskundskab dog holdning med det helt store flertal af historikere der, selv om flertallet traditionelt har arbejdet med danske forhold og politisk befundet sig i omegnen af det Radikale Venstre, på solid materialistisk grund har lagt afstand til grundtvigianismen i deres søgen efter "rigtige", dvs. materielle, interesser og drivkræfter. Og derved overset det vigtige spørgsmål om idéernes betydning for nation-building og state-building.

Grundtvigs enorme betydning som dansk nationsbygger er ikke Korsgaards hovedanslgende, da han netop vil rehabilitere Grundtvig som politisk tænker, især i perioden fra slutningen af 1820'erne til hans død i 1872. Her er inspirationen fra Storbritannien i centrum. I en tale Grundtvig holdt i Folketinget 1855 understregede han at "hvad der har forårsaget den største del af min uenighed med de andre herrer i dette hus er, at jeg aldeles ikke har fået min politiske opdragelse i eller fra Frankrig, men har fået den i England og fra England" (citeret s. 15). Inspirationen fra britisk liberalisme og dyrkelse af frihedsrettighederne er den helt afgørende kontinuitet i Grundtvigs tænkning. Den adskilte ham i 1830'erne fra det store flertal af såkaldt nationalliberale tænkere i Danmark, der nok henviste til Frankrig (og Belgien hvis forfatning blev forlæg for den danske i 1849), men reelt fulgte Hegels statsorienterede tænkning. Fremhævelsen af inspirationen fra den britiske liberalisme er ikke fuldstændig ny, men sjældent gennemført så systematisk og overbevisende som her. Den alene retfærdiggør rehabiliteringen af Grundtvig som dansk

politisk tænker. Hans indsats er ikke absolut original, men spændende i sin anvendelse af inspirationen fra den britiske liberalisme, udviklet i et samfund der var præget af den industrielle revolution og på godt og ondt datidens mest moderne samfund, som Grundtvig havde mødt under tre betydningsfulde rejser 1829-31 og igen 1844. At overføre den teori til danske forhold var godt gjort.

Helt originalt var det at det lykkedes Grundtvig at kombinere denne britiske liberalisme og frihedstradition med tyskeren Herders begreb om 'folket' – i modsætning til Hegels statsbegreb. Kombineret med Grundtvigs ældre filologiske studier af nordisk mytologi kan det let komme til at lyde som bragesnak – et andet ord for vās – når han udfolder sig om en særlig nordisk eller dansk frihedstradition. Det får vi et eksempel på i citatet fra *Nordens Mytologi* 1832 s. 80-81 der er ét umådeligt langt digt. Og dermed et af de få eksempler på et digt i en politisk teoretisk afhandling. Korsgaard fremhæver meget originalt at Grundtvig ikke kun opererer med to mytologiske figurer Loke såvel som Thor, men også Fenrisulven der skal tøjres hvis ikke samfundet skal gå til grunde. Denne begrænsning af friheden er nødvendig, men ikke uden omkostninger. Derfor konkluderer Korsgaard at Grundtvig nok var liberal, men ikke liberalist (s. 38). Analyseret således ligger Grundtvigs position i virkeligheden tættere på den republikanske idehistoriske tradition som Mogens Herman Hansen så glimrende har undersøgt i sine bøger fra 2010 og 2012 om demokratiet som ideologi og styreform end på traditionel liberalisme.

Til tider er Grundtvig faretruende tæt på racistisk nationalisme i sin modstilling af dansk og tysk i kampen om Slesvig eller Sønderjyllands tilhørsforhold i den dansk-tyske helstat. Korsgaard indrømmer ærligt at Grundtvig i kampens hede til tider kunne forfalde til at forbinde alt godt med dansk og alt dårligt med tysk adfærd. Men ved en grundig læs-

ning af det enmandstidsskrift, *Danskeren* som Grundtvig udsendte under borgerkrigen 1848-50, lykkes det Korsgaard at rehabilitere Grundtvigs holdninger i nationalitetskampen. Det sker især ved at pege på den løsning med en deling af Slesvig efter sprog eller udtrykt sindelag som han med stort personlig mod fremførte. Det skete blandt andet i en tale under de ophidsede dage 14. marts 1848 i den Slesvigske Hjælpeforening der er optrykt s. 100-106. Det var ikke nemt at komme igennem med sådan en løsning i en situation hvor alle 'rettænkende' danskere gjorde sig klar til at sende kongens hær mod 'insurgentene' i Slesvig, mens de sang *Dengang jeg drog af sted* med dens krav om at fordrive alle 'tyskere' fra 'dansk' jord. Det skulle tage tres år, en verdenskrig og et politisk kupforsøg i form af påskekrisen 1920 at få flertallet af den danske befolkning til at acceptere delingen. Og endnu en verdenskrig, nazismens excesser og Tysklands totale nederlag at nå frem til en regulering af forholdene ud fra sindelagsprincippet for mindretallene i det dansk-tyske grænseland i form af Bonn-København-erklæringerne fra 1955.

Spændende er også at Korsgaard erindrer om det forslag Grundtvig fremsatte om en flersproget højskole i Flensborg. Han havde ingen tillid til at det tysksprogede universitet i Kiel kunne uddanne embedsmænd som kunne få den flersprogede landsdel til at fungere som del af det danske rige. Lige så lidt som han havde tillid til embedsmandsuniversitetet i København og derfor agiterede for oprettelsen af en højskole i Sorø hvor en alternativ og mere 'folkelig' elite skulle uddannes. Grundtvig fik aldrig løst den logiske modsætning mellem forestillingen om 'folket' og denne nye elite der reelt er tale om, og Korsgaard diskuterer ikke problemet.

En indsats for en anden del af den flersprogede danske stat, Færøerne, skyldes Grundtvigs søn, sprogforskeren og folkloristen Svend Grundtvig og er således kun indirekte.

Alligevel bør det nævnes at Svend Grundtvig som studerende i 1843 skrev et par indflydelsesrige artikler i avisen *Fædrelandet*, om "Dansen paa Færøerne. Sidestykke til Tysken i Slesvig" (genoptrykt 1978). Her argumenterede han for at man ikke kunne kræve ligeberettigelse for det danske sprog i Nordslesvig samtidig med at man ikke anerkendte færøsk som kirke- og skolesprog på Færøerne. Synspunktet afspejler Grundtvigs gennemførte liberalisme, også når det stred mod egne nationale interesser og underbygger at Grundtvigs nationalisme var universalistisk og anerkendte andre nationaliteters ret. Altså en politisk-statsborgerlig (civic) nationalisme i modsætning til en etnisk, blodsdefineret nationalisme som han så overbevisende formulerede det i sangen "Folkeligt skal alt nu være" fra 1848. Problemet er blot at man, som så ofte i Grundtvigs enorme produktion, kan finde det modsatte synspunkt på nationalitet formuleret i andre vers af sangen, vers, som i vore politisk korrekte dage ikke synges længere. Men det blev de i den nationalistiske del af højskoleverdenen i 1930'erne – og måske hos Tidehverv i dag der kombinerer det værste fra Kierkegaards individualisme med Grundtvigs kollektivismen til antagelser om hvert folkeslags helt enestående egenart og danskernes helt særlige overlegenhed (den fulde version af sangen kan læses på Aarhus Universitets fortjenstfulde hjemmeside www.danmarkshistorien.dk).

Vigtig er gennemgangen af det principielle i Grundtvigs indsats som politiker. Han blev medlem af den Grundlovgivende Rigsforsamling i 1848 og valgt til Folketinget i 1850'erne. Han var kritisk over for grundloven og endte med hverken at stemme for eller imod den. Han ville ikke stemme nej da han ikke ville hjælpe de reaktionære der ønskede at indskrænke folkets indflydelse. Men han kunne heller ikke acceptere alle 1849-grundlovens bestemmelser. Derfor afstod han fra at stemme. Det ændrede sig imidlertid efter 1864 da landet efter nederlaget og tabet af Slesvig og

Holsten stod med to forfatninger, junigrundloven fra 1849 og november-forfatningen fra 1863 som gjaldt for både Danmark og Slesvig og havde ført til den ulyksalige konflikt med det Tyske Forbund. Den situation benyttede de gamle eliter blandt godsejere og embedsmænd til i alliance med bondebevægelsen at indskrænke Folketingets betydning. I den situation lod den meget gamle Grundtvig sig vælge til Landstinget for sammen med den næsten lige så gamle radikale demokrat (og tilhænger af helstaten) A.F. Tscherning at tale imod indskrænkningen af de demokratiske rettigheder som 1866-grundloven betød. Han havde i mellemtiden skiftet holdning til junigrundloven. Denne evne til at ændre opfattelse er en vigtig side af Grundtvigs politiske filosofi. "Ting tager tid", som han selv formulerede det når han skulle begrunde sin indsats for at oplyse folket som forudsætning for at det kunne fungere som politisk suveræn.

To af Grundtvigs taler fra denne debat er optrykt sammen med to lange kapitler fra Grundtvigs politiske hovedværk, den serie af foredrag som han holdt 1838-39 under overskriften "Mands Minde". Foredragsserien markerede ophævelsen af det forbud mod at tale offentligt som Grundtvig havde pådraget sig i 1820'erne efter sin skarpe kritik af den officielle kirke. Foredragene der blev udgivet af Svend Grundtvig i 1877 rummer en detaljeret analyse af Europas udvikling fra den franske revolution – som Grundtvig tog afstand fra – til den industrielle og politiske revolution i Storbritannien som han beundrede. Det er velvalgt at bringe de to lange kapitler som dokumentation da de viser hvor historisk og politisk velorienteret Grundtvig var og hvor empirisk grundigt han argumenterede.

Alene indsatsen i spørgsmålet om Slesvig og i debatten om Grundloven berettiger Grundtvig til en stor plads i dansk politisk historie. Men det er koblingen mellem Grundtvigs nationsbegreb som han havde fra den tyske filosof Herder og den britiske liberalisme der

er hans virkelige originalitet. Den berettiger til fulde optagelsen i den prestigøse serie af statskundskabens klassikere. Det er godt set af redaktionen og overbevisende udført. Så godt at man nemt tilgiver Korsgaard at han har overset et par bøger som har gjort noget af det samme. Den tyske politolog Bernd Henningsen der er uddannet i Eric Voegelins tysk-amerikanske idehistoriske tradition skrev allerede i begyndelsen af 1970'erne en glimrende afhandling om en særlig dansk politisk tradition fra Holberg over Kierkegaard og Grundtvig til Brandes og Socialdemokratiet. Den udkom på dansk i 1980 under titlen *Politik eller Kaos?* og er stadig værd at læse, selv om den serie, Berlingske Leksikonbibliotek, den udkom i for længst er forsvundet og resteksemplarerne makuleret.

Endvidere kan nævnes en antologi fra 1986, samtidig med at Korsgaard udsendte sin første bog, *Kredsgang. Grundtvig som bokser*, der rummer en original undersøgelsen af den særlige nordiske kampmetafor i Grundtvigs tænkning. Den udkom på et ligeledes forsvundet forlag, Antikva. Under Grundtvig-citatet *Stykkevis og delt* undersøgte fem forfattere med historikeren Vagn Wåhlin i spidsen her Grundtvigs politiske tænkning. Mit eget bidrag om Grundtvigs konservatisme og støtte til enevælden i 1830'erne er overhalet af Korsgaards glimrende idehistoriske indplacering af Grundtvigs kontraktteori om enevældens alliance med folket i en art 'folkeligt monarki', som den norske historiker Jens Arup Seip har kaldt det. En enevælde, der i 1700-tallet blev baseret på noget så logisk selvmodsigende som opinionen ("opinionsstyret enevælde", som Seip kaldte det i en artikel fra 1958). Men Lars Kaaes grundige artikel om Grundtvigs frihedsbegreb er værd at erindre. Den når i vid udstrækning frem til

det samme resultat om Grundtvigs engelsk inspirerede liberalisme som Korsgaard.

Der er altså en vis tradition for at analysere Grundtvig som politisk tænker i Danmark. Den er ganske vist glemt af politologien, ligesom den antinazistiske jurist Sven Clausen er det, selv om han skrev den første statskundskabssbog på dansk i 1956, *Omrids af Statskundskab* (Gyldendal). Clausen nævner ikke Grundtvig eksplicit, men hele hans værk og skrivemåde er gennemsyret af arven fra venstregrundtvigianismen. Den tradition for udforskning af dansk politisk teori bør ikke glemmes. Især da det i kraft af det europæiske samarbejde i stadig stigende grad bliver klart, at der er store forskelle i nationale politisk kulturer og traditioner i Europa, selv om de bygger på fælles idéhistorisk grund. Blandt disse europæiske traditioner vil det være forkert at overse den særligt 'danske' tradition, uden at jeg dermed vil gøre mig til talsmand for at sådanne nationale traditioner skal essentialiseres.

Korsgaards bog om Grundtvig gør det klart at der eksisterer en sådan dansk (eller rettere dansk-norsk) tradition. Nu mangler vi bare lige så gode bøger om den politiske teori hos Ludvig Holberg, Tyge Rothe, Søren Kierkegaard, Georg Brandes og Hartvig Frisch for at forstå dens omfang og originalitet. Ikke at disse tænkere ikke er behandlet tidligere. Men Ove Korsgaards lille og tætte bog viser forbilledligt hvad der kan komme ud af at koncentrere sig om den politiske teori i et ellers velkendt forfatterskab.

Uffe Østergård, professor,
Department of Business and Politics,
Copenhagen Business School,
uoe.dbp@cbs.dk